

MANUELA MANFREDINI

Lucini és Marinetti: a futurizmus születésétől a líbiai háborúig

A Lucinit és Marinettit egy évtizeden át összekötő életrajzi és intellektuális eseménysort a hetvenes évektől kezdve többször elemezték a kutatók (Isabella Ghidetti, Mario Artioli, Edoardo Sanguineti, Aldo Mastropasqua, Gianni Eugenio Viola), így az fokozatosan egyre világosabbá vált, mind Lucini sok (köztük Arnaldo Risinek, Aldo Palazzeschinek, Hrand Nazariantzknak írott) levele kiadásának, mind Claudia Salaris és Giovanni Lista futurizmusról szóló, friss tanulmányainak is köszönhetően.

Az alábbi oldalakon újra végigjárjuk a Lucini–Marinetti kapcsolat jelentős állomásait, különös tekintettel két válságos kulcsmomentumra, amelyeket maga Lucini emelt ki 1913-ban írt, *Come ho sorpassato il Futurismo* ('Hogyan léptem túl a futurizmuson') című, alapvető fontosságú cikkében: vagyis a *Fondazione e Manifesto del Futurismo* ('A futurizmus megalapítása és kiáltványa') 1909-es megjelenésére, valamint az 1912-es líbiai háborúra.

A LUCINI–MARINETTI KAPCSOLAT KEZDETEI

Az 1867-ben született, Marinettinél kilenc évvel idősebb Gian Pietro Lucini az 1890-es években megalkotta a szimbolizmus egyfajta személyes költészetének elméletét, mely szerint a művészet feladata a saját koruk létezési módjainak legmagasabb rendű megszemélyesítéseit jelképező Szimbólumok, Típusok, vagy ahogy Lucini nevezni szerette, *Maszkok* kialakítása lenne. Radikális evolucionistaként – mely felfogás szerint, mivel az evolúció törvénye szabályozza a természetet, a társadalom és a művészet is tudatára jut ennek, ennél fogva ezek a legjobb irányába bontakoznak ki – Lucini az elsők között kísérletezett a szabad verssel Olaszországban. Mint ádáz monarchia- és egyházellenes, arisztokratikus individualista, egy „anarchista ízü”¹ köztársaságra vágyott, amelyről azt tartotta, hogy

¹ Lucini levele Risinek, 1905. december 28.: „nevezhetnek köztársaságpártinak, ha a köztársaság azt jelenti: abszolút rendszere minden magán- és közéleti szabadságnak, melyeket a szabad társulás joga igazít a polgári életnek azokhozra a bonyolult funkcióihoz, amelyek több állampolgár versengését együttműködését és öntudatos kötelezettségvállalását igénylik, amire szabad elhatározásukból szánják el magukat. Ez egy kissé anarchista ízü (...) köztársaságnak (...) engedhet teret. Ehhez [Olaszország üdvösségéhez] – megismétlem neked, ahogy megismételtem Cappának és másoknak is, polgárháborúra van szükség” (*Il medico di Lucini. Lettere ad Arnaldo Risi.*, (Szerk.) Nelo Risi, Glauco Viazzi jegyzetivel. Miláno, All'insegna del Pesce d'Oro, 1999, 138–143., ill. 141–142.).

csakis egy polgárháborút követő forradalom intézményesíthetné Olaszországban. Csonttuberkulózisban szenvedett, s a milánói tél ridegsége elől Varazzéba, a nyár fülledegsége elől pedig Bregliába menekült, a Comói-tóhoz, ahol anyjának, egyben javai kezelőjének szeszélyes adakozásaiból élt.

Az egyik Lucini-sonett fordítását leszámítva – melyet Marinetti 1899-ben a Sansot és Orland által szerkesztett *Anthologie des poètes italiens contemporaines* ('Kortárs olasz költők antológiája')² számára készítette – kettejük első érintkezése egy francia nyelvű levélre nyúlik vissza, amelyben Marinetti köszönetet mond Lucininek az ő *Conquête des étoiles* ('A csillagok meghódítása') című költeményéről írott és az *Italia del Popolo* hasábjain 1902-ben megjelent nagylelkű recenzióért.³

De a valódi, irodalmi és személyes barátság Marinetti (Vitaliano Pontival és Sem Benellivel közösen) szerkesztett folyóirata, a *Poesia* 1905-ös megalapításával kezdődik: amikor Lucini Varazzéból Milánóba készül bal lába amputálására – amit a csontbetegség súlyosbodása tett szükségessé –, kezelőorvosán, Arnaldo Risin keresztül értesíti Marinettet, hogy „folyóirata jónéhány számába elegendő” verset fog küldeni neki.⁴ Lucini jelenléte a *Poesiában* – különösen 1906 és a folyóirat utolsó évét jelentő 1909 között – csakugyan jelentős, és számos kritikai, költészeti és prózai írása megjelenésében nyilvánul meg; közülük is kiemelkedik az *Inchiesta sul verso libero* ('Körkérdés a szabad versről') kapcsán írt hosszú *Risposta* ('Válasz'), amely az 1906–1907-es, négyszeresen összevont számban jelent meg. 1906 végén éppen a *Rispostából* bontakozik ki az *Il Verso Libero* ('A Szabad Vers') című kötet terve, amelynek a *Poesia* kiadványaként történő megjelentetését, terjesztését és reklámozását Marinetti felajánlja Lucininek. Immár a költő kiadójaként, Marinetti franciáról olaszra vált a vele folytatott levelezésében: még magázódnak, de érzékelhető, hogy a távolság csökken közöttük, s hogy új, könyvkiadói minőségében Marinetti kilép a korábbi mester-tanítvány viszonyból.

A magázódásról néhány hónappal később tértek át a tegeződésre Marinetti-nek az *Il Verso Libero* bevezetője iránti elragadtatása nyomán, amelyet Lucini már

² *Anthologie des poètes italiens contemporaines*. (Olasz szöveg, francia ford.) E. Sansot-Orland, R. Le Brun, F. T. Marinetti (Előszó, életr.) Edward Sansot-Orland, Roger Le Brun. Paris, Milano, Anthologie Revue, 1899. Lucini mellett Marinetti fordít Butti, Boito, Chiesa, Graf, Guastavino, Oliva, Pagani, Pastonchi, Rapisardi, Roccatagliata Ceccardi és Tumiasi verseiből is.

³ Nem feledvén azonban hangsúlyozni, hogy a hasonlatok és képek „bőségének” ugyanazon kvalitásai, melyek pozitívan jellemzik az olasz költő élenkségét és ifjonti merészségét francia nyelven, időnként ahhoz vezetnek, hogy fölöslegesen megnehezítik kifejezésmódját; mindazonáltal Lucini így fejezi be: „Egyelőre nem tehetett többet és jobban” (G. P. LUCINI: recenzió a „La conquista delle stelle”-hez. = *L'Italia del Popolo*, 1902. augusztus 27–28.; Lásd: G. P. LUCINI: *Marinetti Futurismo Futurismi. Saggi e interventi*. (Szerk.) Mario Artoli. Bologna, Boni Editore, 1975, 49–56., ill. 54–55.).

⁴ Lucini levele Risinek, 1905. március 8., In: *Il medico di Lucini. Lettere ad Arnaldo Risi*, cit., 108–111., ill. 111.

akkor neki ajánlott, amikor a kötet befejezése még egyáltalán nem tűnt közelinek: ez végül csak 1908 novemberében történt meg, folyton újabb, ellenőrizhetetlenül szaporodó – és Lucini anyjának nem kevés kiadást jelentő – nyomdai ívek felbukkanását követően, mint azt Pier Luigi Ferro a mű új kiadásához írt, bevezető tanulmányában felgöngyöltette.⁵ A kiadói együttműködés rendszeresebbé válásával Marinetti leveleinek hangvétele egyre bizalmasabb és bajtársibb, mint például amikor Lucini „arcpirító lustaságától” felingerelve tréfásan pisztolylövésekkel fenyegeti a költőt, amennyiben nem adja át neki a hasonló című gyűjtemény kéziratát; nem is beszélve a Marinetti–Cinti–Notari-csoport hol szórakoztató, hol dühös tiltakozásairól Lucini javaslata ellen, hogy a *Revolverate* ('Pisztolylövések') címet a zavarosabb (de kifejezőbb...) *Bombardéra* ('Ágyúlövések') cseréljék.⁶

A FUTURISTA KIÁLTVÁNY

Mire 1908 decemberében végre megjelenik az *Il Verso Libero*, Marinettinek már volt ideje elolvasni és töprengeni rajta kefelevonat formájában. Az olvasmány tagadhatatlanul mély benyomást tett rá, különösen a fiatal nemzedékekhez szóló felhívással, hogy kavargják fel az olasz irodalom „állóvizét”, valamint a fellelhető újító erőknek az egész utolsó fejezetet elfoglaló számbavételével. Ezen a ponton nem mélyedek bele Marinetti futurizmusának számos, a kutatók által már bőszegesen vizsgált forrásába; tekintve azonban, hogy az első *Futurista kiáltvány* éppen 1908 végén kezd körvonalazódni, valamit bizonyosan köszönhet az *Il Verso Libero* nak is.

Marinetti ugyanis az év végére már megfogalmazza a *Kiáltványt*, de úgy dönt, kibocsátásával megvárja a januárt, e jelképes fordulat eszméjét az új évhez kapcsolva.⁷ Még decemberben nyomdába adja Cavacchioli *Ranocchie turchine* ('Türkizkék békák') című művének, valamint az *Inchiesta internazionale sul verso libero* ('Nemzetközi körkérdés a szabad versről') című francia nyelvű kötetnek az előszavaként – mely művek majd 1909-ben kerülnek a könyvesboltokba; röpcédulák ezreit készíti el olaszul és franciául a futurizmus programjával, és nyomdakészre szerkeszti a *Poesia* 11–12., 1908 decemberi–1909 januári számát, melynek nyitó szövege a *Kiáltvány* teljes változata lesz.

⁵ PIER LUIGI FERRO: Un corpo collerico, isterico, disordinato per la storia del verso libero di Gian Pietro Lucini. In: G. P. LUCINI: *Il Verso Libero*. (Szerk.) Pier Luigi Ferro. Novara, Interlinea Edizioni, 2008, IX–XXXVII.

⁶ Ezek az értesülések Filippo Tommaso Marinetti néhány leveléből derülnek ki, melyeket a Comói Városi Könyvtár Lucini-Archívuma őrzött meg.

⁷ GIOVANNI LISTA: *Genesi e analisi del Manifesto del Futurismo di Filippo Tommaso Marinetti 1908–1909*. In: *Futurismo. Avanguardie e avanguardie*. (Szerk.) Didier Ottinger. Paris, Editions du Centre Pompidou – Milano, 5 Continents Editions, 2009, 78–83., ill. 78.

Nos, Lucini minderről mit sem tud. Ezt az időszakot Varazzében tölti, s miközben ugyanolyan türelmetlenül várja a frissen megjelent *Il Verso Libero* kritikáit, mint a *Revolverte* kefelevonatait, eljut hozzá a Messinát és Reggio Calabriát sújtó szörnyű földrengés (1908. december 28.) híre. Az esemény következtében Marinetti kénytelen elhalasztani a *Futurista kiáltvány* közzétételét, Lucini pedig mindössze néhány nap alatt megírja a nagylélegzetű *Carne di Angoscia e di Speranzát* ('Aggodalom és Reménység Ódája'), Marinettit pedig ráveszi egy teljes mértékben a földrengés túlélői javára felajánlott kiadásra, ezzel akaratlanul is kettős kiutat kínálva neki: egyrészt lehetőséget arra, hogy – egy jótékonyági kezdeményezéshez kapcsolva – a legszélesebb körben ismertté tegye a *Poesia* nevét; másrészt hogy a *Poesia* 11–12. számába már betördelt *Kiáltványt* fájdalommentesen helyettesítse a *Carne* terjedelmes részletével,⁸ amelyet a kritika majd a szabad vers elméletének „hivatalos” alkalmazásaként fogadhat el fő teoretikusa tollából.

Amikor január végén Marinetti kitartóan küldözgeti röpcéduláit a futurizmus „programjával” a világ minden táján élő íróknak, költőknek, művészeknek, értelmiségieknek, újságíróknak és politikusoknak – teljes vagy részleges csatlakozásukat kérve, amit a *Poesia* hasábjain hoznának nyilvánosságra⁹ –, Lucini is a címzettek között van. Ő azonban nagyot csalódott a *Kiáltványban*, amiért az ő véleményét nem kérték ki hozzá: ha néhány „parancsolat” elfogadhatónak tűnik is föl számára, különösen megengedhetetlennek tartja a múlt és a hagyomány tagadását, valamint a múzeumok és a könyvtárak elleni támadást. Február 4-én postafordultával válaszol, határozottan és aprólékosan visszautasítva a támogatási kérelmet. De Marinetti nem tágít:

neked semmi mást nem kellett volna tenned, mint mindenestől csatlakoznod mindahhoz, ami féktelen, forradalmi és mélyen felforgató volt a kiáltványomban. Mit számít, hogy te gyűlölöd a háborút és a militarizmust, miközben én dicsőíteni akarom azokat? Ezek részletkérdések (ne neves), részletkérdések, potomságok! Az számít, hogy fellázadjunk a dolgok jelenlegi állása ellen, és hogy betörjük a ráncos pofáját ennek a mi ócskás-könyvtáros, vén Olaszországunknak.¹⁰

⁸ A *Futurista Kiáltvány*, „a XX. század avantgárd kultúráinak alapítószövege tehát visszafogottan jelenik meg, Cavacchioli válogatásának és a szabad versről folytatott vizsgálódásról szóló kötetnek az előszavaként”. LISTA: *Genesi e analisi del Manifesto del Futurismo di Filippo Tommaso Marinetti 1908–1909*, 80.

⁹ LISTA: *Genesi e analisi del Manifesto del Futurismo di Filippo Tommaso Marinetti 1908–1909*, 80. A futurista program tizenegy pontjának első recenziója 1909. február 4-én jelenik meg a milánói *Unione*-ban, míg február 5-étől kezdve a bolognai *La Gazzetta dell'Emilia* lehozza a kiáltvány teljes szövegét.

¹⁰ G. P. LUCINI: *Come ho sorpassato il Futurismo*. = *La Voce*, 1913. április 13.; mostanában in *Marinetti Futurismo Futurismi. Saggi e interventi*, 137–179., ill. 157.

Lucini azonban hajlíthatatlan, és február 14-én megírja neki, hogy semmiféleképpen sem csatlakozhat ahhoz „a futurizmushoz, amely noha tőlem származik, gyalázatot hoz rám”.¹¹ Az apák elleni csatározások neki nem sajátjai: Lucini forradalmár, nem nihilista; a sebesség mítosza mögött – nem is egészen tévesen – elkeseredett dannunzianizmust sejt, az elvek lármája mögött összefonódást a propaganda megtévesztő stratégiáival, a képromboló tombolás mögött egy új *akadémia* szentesítésének türelmetlen kívánalmát: „Ha azt akartad, hogy csatlakozzam, ismétlem, előbb közös nevezőre kellett volna jutnod velem. Most már nem vállalom a csatlakozás felelősségét, főleg nem mindenestől”.¹²

Az ellentét kibékíthetetlennek látszik. 1909. február 20-án – éppen amikor a *Kiáltvány* megjelenik a *Le Figaró*-ban – a torinói *Stampa* harmadik oldalán, „Simplicissimus” név alatt feltűnik egy rendkívül ironikus című cikk, a *La poesia dello schiaffo e del pugno* (‘A pofon és az ökölcsapás költészete’), amelyben „a kor marionettjei” által – akik a *Poesiában* publikálnak – „túrhetően” megírt versek között a *Carme di Angoscia e di Speranza* egy részlete is szerepel. Lucini tajtékzik – már csak azért is, mert Simplicissimus egy Buzzi-ódát preferál az ő verseivel szemben –, és talán túlzott lobbanékonysággal túllép az indokolt és indokolható nézetkülönbségeken, amelyek mindaddig visszatartották a futurizmus követésétől, s ha fenntartásokkal is, de úgy dönt, csatlakozik a mozgalomhoz. Arra kéri Marinettit, hogy február 4-i válaszát egészítse ki az alábbi „politikai széljegyzettel”:

amikor álmatag vagy lusta és elpuhult szomszédaink csökönys agyának kevés a szó, nem elég a szidalom (...), ökölcsapással, pofonnal és rúgással kell élni, mert a mállás állatok szegényes éttrendjéhez szokott emberek a kevés abrakot és a sok botot szeretik. Úgyhogy siessünk, mert nincs vesztenivaló időm; egymással majd később megyünk öltre.¹³

Miután ha fenntartásokkal is, de megszerezte Lucini hűn áhított csatlakozását, Marinettinek hamar be kellett látnia, hogy az az „egymással majd később megyünk öltre” nem a tisztázás időpontjának általános elnapolása volt, hanem ígéret. Egy szűk hónapra rá, a római *Ragione* hasábjain Lucini nyilvánosan megerősíti nemtetszését a futurizmussal szemben, amikor kijelenti: attól fél, hogy a futuristák mint óvatlan Herosztratoszok – fegyverként lóbálva a „rombolás” szót – odáig mennek, hogy a megriadt, civil olvasót egyenesen D’Annunzio, a hazai művészetek sorsának újszülött megmentője karjaiba lökik; majd így fejezi be: „Én nem leszek részese ennek a téves esztétikai taktikának”.¹⁴

¹¹ Lucini levele Marinettinek, 1909. február 14., In: G. P. LUCINI: *Prose e canzoni amare*. (Szerk.) Isabella Ghidetti. Firenze, Vallecchi, 1971, 458–461., ill. 460.

¹² Uo.

¹³ Lucini levele Marinettinek, 1909. február 25. In: G. P. LUCINI: *Prose e canzoni amare*, 461–462.

¹⁴ G. P. LUCINI: *Del Futurismo*. = *La Ragione*, 1909. március 14.; lásd In: G. P. LUCINI: *Marinetti Futurismo Futuristi*, 81–92., ill. 91.

Még ennél is markánsabb és provokatívabb futurizmus-kritikát fogalmaz meg az 1909 májusában befejezett *Revolverate* előszavában, amit Marinetti visszautasít, és azt írja Lucininek: igazán megtehetette volna, hogy „nem” fejezi ki a „megvetését” és a „szánalmát” a *Kiáltvány* iránt, tekintve, hogy egy „általa” kiadott könyv előszaváról van szó.¹⁵

De a viszály ezúttal is rendeződik: Marinetti Lucini lelkesedését kiváltó előszót ír a *Revolverate*hez, és biztosítja a kötet számára a *Poesia* kimagasló nyomda- és reklámszolgáltatásait.

1910 folyamán úgy tűnik, hogy a *Mafarka il futurista* ('Mafarka, a futurista') lefoglalását követő nyomozás és a *La Solita Canzone del Melibeo* ('A Melibeus szokásos éneke') megjelenése az akkoriban Edizioni "Futuriste" di *Poesia* ('A *Poesia* Futurista Kiadványai') néven futó kiadónál újra megszilárdítja kapcsolatukat; de már októberben ismét kiássák a csatabárdot, minthogy Marinetti megtagad egy kölcsönt Lucinitől a *Mafarka*-per várhatóan súlyos költségeire hivatkozva. Lucini ezt sértésnek fogja fel, és talán már ekkor elkezdi a bosszút forralni, amelyet a *Come ho sorpassato il Futurismo*ban teljesít be hidegvérrel, majdnem három évvel később. Eközben sem adja fel a futurista mozgalomtól való konok elhatárolódás munkálatait,¹⁶ s Marinettinek – aki kifejezetten megkéri, hogy ne vonja többé kétségbe a „futurizmus” kifejezést – egy 1911 júniusában írt levelében kifejti:

Tehát szövetségesek vagyunk: részt veszek a harcaitokban, amikor nyugodt lelkiismerettel rábólinthatok: de sohasem en bloc. [...] Sajnálom, hogy visszatértem ehhez a számodra utálatos témához, de jó, ha mindig megértjük egymást; ha a Kamarában lennék, nem találnék ülőhelyet: a futurizmusban sem tudom, hol az én kisszékem: de a saját házamban, az istenért, úgy nyúlok el, akár egy török a kerevetén.¹⁷

A LÍBIAI HÁBORÚ

Ezzel el is érkeztünk Lucini és Marinetti viszonyának másik kulcsmomentumához: a líbiai háborúhoz, amely 1911. szeptember 28-án tört ki, s noha villámháborúnak kellett volna lennie, csak 1912 októberében ért véget. Míg Marinetti intervencionizmusának bizonyosságául elég megemlíteni a *Per la guerra, sola igiene del mondo* ('A háborúért, a világ egyetlen megtisztítójáért') című kiáltványt (1911.

¹⁵ G. P. LUCINI: Note alla "Diffida". In: *Revolverate e Nuove Revolverate*. (Szerk.) Edoardo Sanguineti. Torino, Einaudi, 1975, 358–368., ill. 361.

¹⁶ G. P. LUCINI: „Pro me” mio caro de Maria. = *Il Resto del Carlino*, 1911. március 25.

¹⁷ GIANNI EUGENIO VIOLA: *L'utopia futurista. Contributo alla storia delle avanguardie*. Ravenna, Longo, 1994, 45–57., ill. 51–53.

október 11.), valamint kiutazását haditudósítóként Líbiába, addig Lucini állásfoglalása összetettebbnek és politikusabbnak tűnik fel. Bár meggyőződéses antimilitarista – a hadseregbe, különösen a hivatásos zsoldosokba vetett bárminemű bizalom nélkül –, Lucini egyáltalán nem pacifista. A háború kitörésekor egy levelében így ír örmény barátjának, Hrand Nazariantznak:

A tripoliszi háború az Ausztria (...), két északkeleti tartományunk, Trento és Trieszt bitorlója elleni háború kezdetét jelenti. És ezért van az, hogy nem a gyengébb felett gyakorolt, egyébként útonálló eljárásért; nem expanzionista és gyarmatosító nekibuzdulásból; nem visszas imperializmusból tekintek elébe örömmel; hanem mert tudom, hogy onnan visszatérve (...) ezek alig várják majd, hogy a keleti határokhoz repülhessenek összemérni erejüket az osztrákokkal, kivívni az igazukat, egyszer végre megteremteni a teljes (...), szabad, egységes, köztársasági Olaszországot. És ezt el fogjuk érni. A szavójai ház ma az olasz köztársaságért dolgozik azzal, hogy fegyvereit Tripoliszba szállítja, és én halkán, észrevétlenül tapsolok a nagyszerű és elkerülhetetlen végkifejletnek.¹⁸

De néhány hónappal később, 1912. február 10-én Lucini kemény tartalmú képeslapot küld a Marinetti címén tartózkodó Decio Cintinek:

A futurizmus többé nem merészség, hanem borzasztó és véres tripoliszi valóság. Nem válhatok hentessé: ezért a futurizmusra többé nincs szükségem, a legkevésbé sem. Arra kérném Marinettit, húzzon ki támogatóinak névsorából. Barátságom az övé, érje be ennyivel: sőt mostanra, éveim számát tekintve, nekem már a program szerint logikusan a papírkosárba kellett volna kerülnöm. A papírkosárba kívánok kerülni. Mondja ezt meg neki, kedves Cinti – s megfizethetetlen szolgálatot tesz nekem.¹⁹

Mi vezetett ehhez a drasztikus állásfoglaláshoz? Az 1975-ig kiadatlan *Nuove Revolveratét* ('Új Pisztolylövések') kísérő *Note alla Diffidában* ('Jegyzetek a Figyelmeztetéshez') Lucini kijelenti, hogy a *Per la guerra, sola igiene del mondo* című körlevél vezette őt a futurizmus viszolygó elutasításához.²⁰ A körlevél azonban már 1911 őszén megjelent, amikor Marinetti elindult – ahogy a szöveg kommentárja elbeszéli – „a háború színházába”: miért tehát a várakozás a futurizmus elutasításával egészen 1912 októberéig? Amitől, az ő szavaival élve, „felforr benne

¹⁸ Lucini levele Nazariantznak, 1911. október 12.. In: DOMENICO COFANO. *Il crocevia occulto. Lucini, Nazariantz e la cultura del primo Novecento*. Fasano, Schena, 1990, 80–83., ill. 81–82.

¹⁹ Lucini levele Decio Cintinek, 1912. február 10.. In: G. E. VIOLA: *Filippo Tommaso Marinetti*. Palermo, L'Epos, 2004, 87.

²⁰ LUCINI: *Note alla "Diffida"*, 365–366.

apja garibaldista vére”,²¹ az talán valóban a *Per la guerra, sola igiene del mondo*²² körlevél volt, ámde csak az 1912 január–februárjában, az Edizioni „Futuriste” di Poesiánál napvilágot látott *La battaglia di Tripoli* (‘A tripoliszi csata’) előszavaként megjelent szöveg újraolvasása után. Noha ez csupán bizonyításra váró hipotézis – hiszen a mű kiadása nem tartalmaz tipográfiai adatokat –, mindenesetre a háborús, politikai tevékenység és a futurizmus közötti szoros összefüggés eszménye itt teljesebbé válik: a *La battaglia di Tripoli* egy teljességgel *embedded*, a megszólók igazához hű haditudósító műve, mint az az alábbi részletekből kitűnik:

Szuronyra! Szuronyra! Ti pedig a magasból: tűz! Tűz! Lyuggassátok ki őket! Temessétek töltényeitek lavinája alá azt a két habzó patakot, azokat az emberi zuhatagokat, emberözönöket, amelyek ott szaladnak!

De semmi sem ér fel annak az őrmesternek az eposzi nagyszerűségével, aki véres kendőkkel teli szájjal percenként felém tárja két kezét, hogy szétnyitott tíz ujjával mutassa nekem: tíz ellenséget ölt meg!

Azért vágja ki egy gránát azt a terebélyes gödröt, hogy szép saláták és di-csőséges rózsafák szülessenek belőletek.²³

Íme, a „borzasztó és véres tripoliszi valóság”. Ami azonban hozzájárulhatott ahhoz, hogy Lucini komor reakciója csak februárban – nem pedig pár hónappal korábban – érkezzék meg, az alighanem a *La battaglia di Tripoli* paratextusa. Nézzük csak a kötet belső borítóját:

FUTURISTA VEZETŐI CSOPORT

Futurista költők

F. T. Marinetti – G. P. Lucini – Paolo Buzzi – Aldo Palazzeschi – Cavacchioli – Govoni – Libero Altomare – E. Cardile – Luciano Folgore – Carrieri – Bètuda – Manzella Frontini – Auro d’Alba – Armando Mazza

Futurista festők

Boccioni – Carrà – Russolo – Balla – Severini

Futurista zenészek

Balilla Pratella

50.000 támogató

²¹ LUCINI: *Note alla “Diffida”*, 367.

²² LUCINI: *Note alla “Diffida”*, 366.

²³ *La battaglia di Tripoli* (1911. október 26.). /Átélté és megénekelte/ F. T. Marinetti. Milano, Edizioni Futuriste di Poesia, 1912; az idézett részek az 54., 59. és 61. oldalon szerepelnek.

A futurizmus politikai síkraszállása kinyilvánítatik: a Futurizmus mint párt egy Marinetti által kiválasztott költőkből, festőkből és zenészekből álló vezetői csoportot mutat be. Lucini így a harctér kellős közepére repítve találja magát azok után, hogy – noha a futuristák szövetségének vallotta magát – több mint három éve harcolt független pozíciója megtartásáért. Nincs már idő a különbségtételre: az 1909 februári politikai széljegyzet elsöpörve: háború van, s a szövetségeseket hadba szólították.

Marinettinek sincs már ideje közvetíteni. Lucinihez fűződő barátsága, amely kiállta a Futurizmus féktelen dühének próbáját, a líbiai háború ütése alatt összeomlik. Az elszakadás már a *Manifesto tecnico della letteratura futurista* ('A futurista irodalom technikai kiáltványa') megjelenése előtt végleges – ezt a „mélységesen felháborodott” Lucini majd szitkokkal borítja el, mivel (mint Nazariantznak 1912 augusztusában írja) „nevetségessé teszi az *Il Verso Liberò*-ban kifejtett filozófiámat és esztétikámat, melyeket eltorzítanak ennek az illetőnek a negatív túlzásai”.²⁴

Ennek az eseménysornak az utolsó nyilvános mozzanata a már többször idézett cikk, a *Come ho sorpassato il Futurismo* 1913-ból: egy kézen megszámlálható magánlevél és számvetés alapján, Lucini emlékiratot tár a nyilvánosság elé, hogy egyszer s mindenkorra tisztázza szembenállását a mozgalommal, s hogy végérvényesen kijelentse: „a futurizmus elkeseredett dannunzianizmus”.²⁵

Marinetti, akit Papini levélben figyelmeztetett, meglehetősen rosszul reagál – mint az várható volt, s mint azt Lucini a lelke mélyén akarta is, lévén rendkívüli képessége arra, hogy felingerelje a célbavett tárgyalófelet –, s kiönti a lelkét futurista barátainak, Palazzeschinek és Balilla Pratellának. Utóbbihoz eljuttatja a *La Voce* egy példányát, előre jelezve neki, hogy megtalálja benne:

a Gian Pietro Lucininek nevezett testi-lelki nyomorék epés litániáit. Ez, ha nem tudnád, két hete azt javasolta, hogy nyomtassam ki neki a Nuove Revolveratét (...). Természetesen visszautasítottam, mert már elegendő volt ebből az alattomos, reklám- és pénzéhes, mindenkire irigy és hullámsodorta döggként szennyvíztől felpuffadt lélekből. Persze ez idézte elő bosszantó kitörését a Vocéban. Válaszolhatnék neki levelei közzétételével, de nem akarom kitenni magam egy olyan szócsatának, amilyenre ő oly sóvárogva vágyik.²⁶

²⁴ Lucini levele Nazariantznak, 1912. augusztus 13., In: COFANO: *Il crocevia occulto. Lucini, Nazariantz e la cultura del primo Novecento*, cit., 116–118., ill. 116–117.

²⁵ G. P. LUCINI: *Come ho sorpassato il Futurismo*, 177. Marinetti dannunzianizmusának kérdése részletes elemzést érdemel, amely itt nem elvégezhető, de emlékeztetünk arra, hogy a Marinettivel szemben nem ellenséges kutató, Claudia Salaris szerint a futurizmus megalapítója számára a dannunzianizmus elutasítása nem volt „más, mint elfojtott és átalakult csodálat” (C. SALARIS: *Alla festa della rivoluzione. Artisti e libertari con D'Annunzio a Fiume*. Bologna, Il Mulino, 2002, 76.).

²⁶ Marinetti levele Balilla Pratellának, 1913. április. In: *Lettere ruggenti a F. Balilla Pratella. Marinetti, Papini, Balbo, Boccioni, De Pisis, Severini, Folgore, Mascagni, Russolo*. (Szerk.) Giovanni Lugaresi. Milano, Quaderni dell'Osservatore, 1969, 42–43.

A *Nuove Rivolventate* kapcsán talán nem egészen így történtek a dolgok. Mindenesetre feltűnő, hogy a háború közvetlen megtapasztalását követően Marinetti nyelvezete miként válik egyre agresszívebbé, intoleránsabbá és bántóbbá: azokban a borús időkben a konfliktusok elmélyülése inkább történelmi, semmint személyes adottság.

A barátság vége megpecsételődött. A *Voce*-cikk után Marinetti a legkonokabb csönddel radírozza ki Lucinit, s a számos levelezőtársnak 1914 júliusa körül írt jónéhány levelében egyetlen utalás sem található Lucini halálára. Marinetti számára Lucini már egy évvel korábban meghalt.

Fordította: Faragó Dániel